

Л.О. Головань

*аспірант кафедри економічної кібернетики
Донецького національного технічного університету*

м.Донецьк

КОНКУРЕНТНІ ПОЗИЦІЇ ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В роботі проаналізовано виробничі можливості вітчизняних металургійних підприємств, матеріально-технічне оснащення, економічне становище та перспективи розвитку гірничо-металургійного комплексу України, показана слабкість конкурентних позицій українських підприємств, як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках. Доведено, що істотним недоліком сучасного стану металургії є обмежений вплив держави на її розвиток. Запропоновано заходи, які можуть підтримати металургійну галузь України.

Ключові слова: *гірничо-металургійний комплекс, конкурентні позиції, металургія, виробничі можливості.*

В работе проанализированы производственные возможности отечественных металлургических предприятий, материально-техническое оснащение, экономическое положение и перспективы развития горно-металлургического комплекса Украины, показана слабость конкурентных позиций украинских предприятий, как на внутренних, так и на внешних рынках. Доказано, что существенным недостатком современного состояния металлургии является ограниченное влияние государства на ее развитие. Предложены мероприятия, которые могут поддержать металлургическую отрасль Украины.

Ключевые слова: *горно-металлургический комплекс, конкурентные позиции, металлургия, производственные возможности.*

L. A. Golovan

The competitive position of mining and smelting complex Ukraine: current situation and development prospects

Stable long-term development of the national economy stands one of the main components of a high level of competitiveness. The basis of the national economy of Ukraine is the production of goods, especially industrial complex, which occupies a large proportion of metallurgy. It is up to the effective functioning of the industry depends on the export activity of the state, the development of related industries such as engineering and construction, and industrial economic stability of the country.

Mining and metallurgical complex is a key element of the Ukrainian economy. In the pre-crisis period, its share in GDP Ukraine accounted for almost a third.

However, in recent years to solve the problem of technological, economic and institutional modernization of the industry aimed at its development in the long run, have emerged as a necessary condition for the preservation and strengthening of the position of the metallurgical complex in the external and internal markets and ensure its competitiveness.

The main factors that influenced the development of mining and metallurgical complex in recent years can be considered a corporate changes that have occurred in the transition of ownership of strategic enterprises to private ownership and the loss of state control levers major industrial enterprises.

As a result of this policy is the rapid deterioration of the competitive position of mining and metallurgical complex that directly affect the financial stability, regional and national levels.

This paper analyzes the production capacity of domestic steel companies, material equipment, economic situation and prospects of the mining and metallurgical complex of Ukraine, shows weakness competitive position of Ukrainian enterprises, both domestic and foreign markets.

Proved that the major shortcoming of the current state industry is limited state influence on its development. The measures that can support the steel industry in Ukraine.

Key words: *mining and metallurgical complex, competitive positions, metallurgy, manufacturing capabilities.*

Постановка проблеми. Стабільний довгостроковий розвиток національної економіки виступає однією з головних складових високого рівня її конкурентоспроможності. Основою національного господарства України є матеріальне виробництво, в першу чергу промисловий комплекс, в якому значну питому вагу (20-25%) займає металургія. Саме від ефективного функціонування цієї галузі залежить експортна діяльність держави, розвиток таких суміжних галузей як машинобудування та будівництво, а також економічна стабільність промислових регіонів країни.

Гірничо-металургійний комплекс (ГМК) є основним елементом української економіки. У докризовий період частка ГМК у валовому внутрішньому продукті (ВВП) України становила 27 %.

Однак в останні роки вирішення проблеми технологічної, економічної та інституціональної модернізації галузі, спрямованої на її розвиток в довгостроковому період, стало виступати необхідною умовою збереження та зміцнення позицій металургійного комплексу на зовнішньому і внутрішньому ринках і забезпечення його конкурентоспроможності.

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідженням проблем розвитку металургійного комплексу України займалися такі вчені, як О. Амоша [1], В. Бандуров [2], Б. Буркинський [3,4], С. Савчук [5,6], В. Чайка [7], питаннями стратегічної конкурентоспроможності та конкурентоспроможності промисловості - Р. Фатхутдінов [8], А. Шнирко [9,10] та ін.

Метою статті є аналіз сучасного стану та подальших перспектив розвитку ГМК України, а також визначення шляхів підвищення ефективності роботи підприємств металургійної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними чинниками, що вплинули на розвиток ГМК України протягом останніх років можна вважати корпоративні зміни, котрі відбулися в галузі, перехід прав власності на стратегічні підприємства у приватну власність і втрата державою важелів управління основними промисловими підприємствами галузі.

Звідки виникла ситуація, коли держава припинила керувати та спрямовувати діяльність підприємств галузі в бажаному напрямку, керуючись інтересами країни в цілому, а власники підприємств ГМК впливають на прийняття державних рішень, виходячи з власних інтересів, котрі дуже часто не збігаються з національними інтересами.

В результаті такої політики відбувається стрімке погіршення конкурентних позицій підприємств ГМК, що безпосередньо позначається на фінансовій стабільності підприємств, регіонів та держави в цілому [3,4].

Значне підвищення цін на металопродукцію на світовому ринку протягом останніх п'яти років, призвело до хибного уявлення щодо реальних можливостей гірничо-металургійного комплексу та неправильної оцінки конкурентних позицій підприємств даної галузі.

Світова економічна криза показала слабкість та недоліки підприємств ГМК України, більшість з них виявилася на межі виживання. Для стабілізації ситуації держава змушена була негайно вжити заходів для підтримки металургії, в тому числі і за рахунок втрат бюджету.

Підприємства металургійного комплексу України за час її незалежності значно скоротили марочний і розмірний сортаментний ряд своєї продукції, значно зменшили виробництво високотехнологічної продукції, а з метою розширення експорту збільшили виробництво напівфабрикатів. А щоб подолати значне відставання вітчизняних металургійних комбінатів по сортаменту та якості продукції наприклад від російських, необхідне здійснення модернізації та значний проміжок часу.

Основною сировиною для металургії є залізна руда і коксівне вугілля. Але незважаючи на запаси сировини в Україні, кращу за якістю та витратами

на видобування сировинну базу, ніж в Україні, має Росія [6]. Лебединський, Михайлівський гірничо-збагачувальні комбінати забезпечують металургійні підприємства Росії та навіть час від часу постачають залізорудну сировину в Україну, наприклад Маріупольському металургійному комбінату ім. Ілліча.

Варто також зазначити, що природні запаси коксівного вугілля в Україні поступово зменшуються, а видобуток стає все більш складним та дорогим. Згідно з деякими експертними оцінками, витрати на сировину і матеріали при виробництві квадратної заготовки з конвертерної сталі в Україні на 7-30 % вище, ніж у Росії.

Слід відмітити, що Україна має навіть надлишкові для власної металургії потужності коксохімічних заводів, але більшість з них використовує застарілі, енерговитратні технології та обладнання. Власного коксівного вугілля для завантаження всіх «коксохіміків» Україні не вистачає [5]. Тому для того щоб виробництво сталі залишалось на рівні 40 млн. тонн на рік необхідно імпортувати 3,5-5,0 млн. тонн коксівного вугілля з Росії, Польщі чи інших країн, а це великі фінансові витрати.

Енергоємність, сумарні енерговитрати на виробництво чавуну, сталі і прокату на українських металургійних комбінатах приблизно на 30 % вище, ніж на сучасних підприємствах країн Євросоюзу, а також Індії та Китаю. Енергоємність виробництва тонни сталі на українських металургійних комбінатах сягає 840 кг умовного палива, тоді як у країнах ЄС вона в 1,9 рази менше.

У структурі собівартості металопродукції в Україні на витрати на паливно-енергетичні ресурси припадає 50%, тоді як у промислово розвинених країнах цей показник дорівнює 20 %. Слід також зазначити, що в усьому світі металургія рухається в бік розвитку електрометалургії, а також будівництва електрометалургійних міні-заводів.

Внутрішній і зовнішній ринки металопродукції. Ринок металопродукції поділяється на внутрішній і зовнішній. ГМК України на внутрішній ринок відвантажує тільки 20 % металопродукції, а 80 % - експортує . У нашого

сусіда і найближчого конкурента в металургійній сфері Росії це співвідношення приблизно однакове і можна не сумніватися, що доля експорту, у тому числі в Україну, буде збільшуватися [6]. На рисунку 1 наведена динаміка експорту металопродукції країнами СНД (включаючи продажі по СНД).

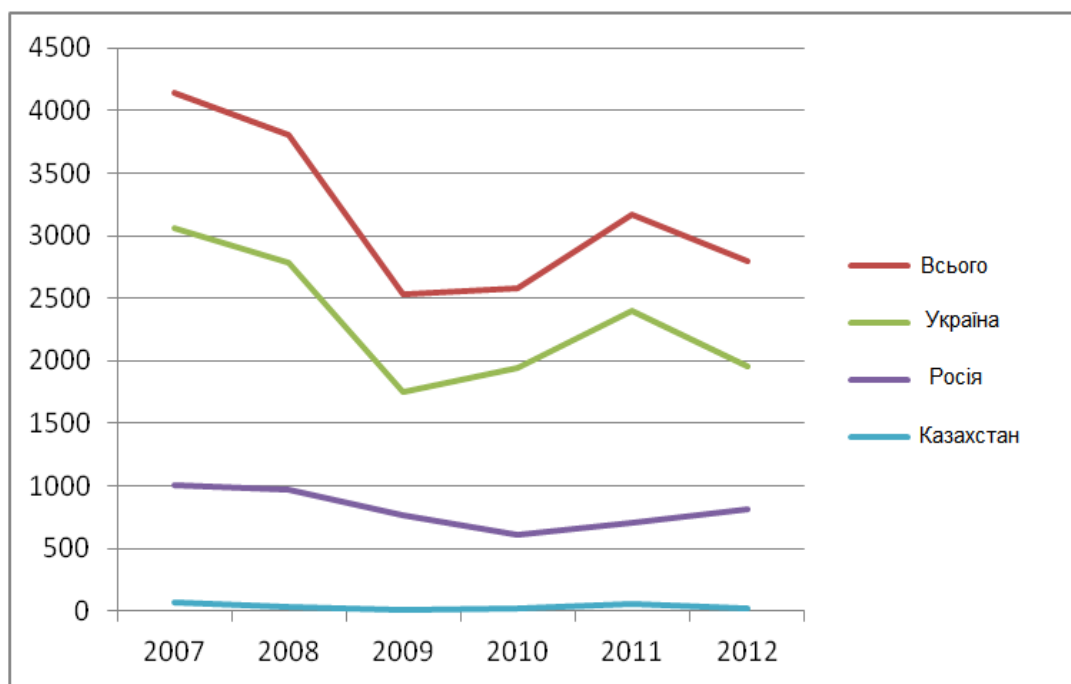

Рис. 1. Динаміка експорту металопродукції країнами СНД (тис. тонн).

Як видно з графіку українські виробники металопродукції продовжують втрачати свої позиції, тоді як російські зазнають менших втрат саме завдяки розвиненому внутрішньому ринку, основними споживачами на якому є базові галузі промисловості, такі як машинобудування, автомобілебудування, будівництво та ін.

Кожна держава повинна всіляко підтримувати своїх виробників, надавати їм певні переваги та пільги. Дії України в цьому напрямку є недостатньо ефективними. Підтвердженням цього є те, що при потужній металургійній промисловості останнім часом імпортується понад 1 млн. тонн металу на рік. В першу чергу, це свідчить про незахищеність вітчизняного ринку металопродукції. По-друге це може означати, що наша країна скорочує виробництво на своїх підприємствах високотехнологічної металопродукції.

Основними конкурентами металургійних підприємств України в Європі є металургійні комбінати Німеччини, Франції, Італії, Нідерландів, Словаччини, а на Сході - комбінати Японії, Китаю, Індії, Південної Кореї. Слід очікувати, що вже в найближчому майбутньому металурги Китаю, Індії завдяки швидким темпам розвитку витіснять іноземну металопродукцію з ринків своїх країн і збільшать свої частки в країнах Близького Сходу та Індокитаю. Для продажу українського металу за світовими цінами місця на тих ринках не залишаться. А демпінгувати українські металурги не зможуть через застарілі технології та обладнання підприємств, собівартість продукції яких значно вища, ніж на сучасних виробництвах.

Головна причина в тому, що гірничо-металургійні підприємства України за високих цін на металопродукцію в попередні роки стрімко нарощували обсяги її виробництва, не приділяючи належної уваги і не виділяючи необхідних коштів на переобладнання, модернізацію і реконструкцію виробничих потужностей. Фінансово-промислові групи, які володіють металургійними комбінатами України, не бачили потреби в переоснащенні підприємств і розвитку сучасних технологій та обладнання. В результаті зношеність фондів ГМК України становить приблизно 65 %, в галузі використовуються застарілі технології виробництва сталі, а собівартість продукції занадто висока.

Висновки. Технічно і морально застаріле обладнання виробляє неякісну продукцію, а жорстка конкуренція на світовому ринку витісняє українську металопродукцію на ринок дешевих напівпродуктів. Вітчизняні металургійні підприємства для закріплення своїх позицій на українському та світовому ринках вимушені спрямовувати сили на поліпшення показників своєї діяльності, а саме: провести реконструкцію та модернізацію старих виробництв, подолати технологічне відставання від світових лідерів, підвищити економічні та екологічні показники.

Реальним кроком до подолання кризи в українській металургії є перешкодження імпортуванню в Україну металопрокату, який за

номенклатурою може виготовлятися власними виробниками. Зменшення імпортування коксівного вугілля та зменшення цін на українське.

На даному етапі всім металовиробникам потрібно розширювати сортамент продукції і скорочувати частку напівфабрикатів в експорті. Тому потрібно створювати для цього відповідні умови і стимули, здійснювати пошук і реалізацію ефективних заходів, націлених на стабілізацію, розвиток і оптимізацію ГМК України, підвищення конкурентних позицій його підприємств.

Література.

1. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: монографія /Амоша О.І., Антонюк В.П., Землянкін А.І. та ін. – Донецьк: НАН України, Інститут економіки промисловості, 2008. – 328 с.

2. Бандуров В.В. Анализ инновационного уровня производства в черной металлургии Украины /В.В. Бандуров //Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – Вип. 208. – Т. II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 354-363.

3. Буркинский, Б.В. Конкурентоспособность продукции и предприятия / Б.В. Буркинский, Е.В. Лазарева. – Одесса.: ИПРЗЗИ НАН Украины, 2002. – 132 с.

4. Буркинский Б.В. Инновационный уровень производства и конкурентоспособность черной металлургии Украины /Буркинский Б.В., Савчук С.И. // Экономика Украины. – 2006. – № 4. – С. 4-15.

5. Савчук С.И. Тенденции развития черной металлургии Украины и конкурентоспособность предприятий отрасли / Савчук С.И., Постолов Е.М., Кошеленко В.О. // Вісник Хмельницького університету. Т. 3. Економічні науки. № 4. – 2008. – С. 29-33.

6. Савчук С.И. Технологические сдвиги в черной металлургии России и Украины как индикатор конкурентоспособности предприятий

отрасли / Савчук С.И. // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 8 (98). – С. 39-52.

7. Чайка В.В. Тенденци развития черной металлургии Украины как объекта инвестиций /В.В. Чайка //Экономика и управление национальным хозяйством. – 2007. – № 1 (67). – С. 13-25.

8. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент / Р.А. Фатхутдинов. – М. : Изд.-книготорг. центр «Маркетинг», 2002 . – 887с.

9. Шнипко О.С. Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації / О.С. Шнипко; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 456 с.

10. Шнипко О. Політика підвищення конкурентоспроможності: досвід розвинених країн та України / О. Шнипко // Економіст. – 2006. – № 8. – С. 44-49